

Fritidshemslärarens förebyggande arbete mot mobbing

En empirisk undersökning kring skolors arbete mot
mobbing

Av: Mia Issa & Ilitalipar Abitov

Handledare: Florence Fröhlig
Södertörns högskola | Lärarutbildningen

Självständigt arbete 15 hp

Pedagogiskt område | HT 2022

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Abstract

The after-school center teacher's preventive work against bullying

An empirical study of school's work against bullying

Many times, it happens that the students are not visible enough to after-school teachers, this is when abusive acts are performed by other students. The physical, mental, and hidden bullying goes unnoticed, and it not only affects the victim, but it affects the whole society. The purpose of this study is to investigate how after-school center teachers work to prevent bullying and abuse in their activities. We compare two different schools' prevention work against abuse and bullying, one with an equal treatment plan against bullying and abusive treatment and the other with an Olweus anti-bullying program. We want to investigate to what extent and in what way this affects the after-school teachers' work towards bullying and abusive action that exists in each school. a broader perspective for the study. The results and the discussion show, among other things, that the after-school teacher 's commitment, presence and participation can be decisive in the preventive purpose against bullying.

Keyword: Bullying, violation, equal treatment plan, Olweus anti bullying program

Sammanfattning

Fritidshemslärarens förebyggande arbete mot mobbning

En empirisk undersökning kring skolors arbete mot mobbning

Många gånger händer det att eleverna inte syns tillräckligt för fritidshemslärare, det är då det sker kränkande handlingar utförda av andra elever. Den fysiska, psykiska och dolda mobbningen går obemärkt och det drabbar inte bara den utsatte utan det drabbar hela samhället. Syfte i denna studie är att undersöka hur fritidshemslärare arbetar förebyggande mot mobbning och kränkningar i sina verksamheter. Vi jämför två olika skolornas förebyggande arbete mot kränkning och mobbning, den ena med en likabehandlingsplan mot mobbning och kränkande behandling och den andra med en Olweus antimobbingsprogram. Vi vill undersöka i vilken utsträckning och på vilket sätt detta påverkar fritidshemslärarnas arbete gentemot mobbning och kränkande handling som finns i respektive skolor. Undersökningen kommer att belysas på olika sätt genom att intervjua både fritidshemslärare, elever och respektive skolors rektorer för att få en bättre förståelse och en bredare perspektiv för undersökningen. Resultatet och diskussionen visar bland annat att fritidshems lärarnas

engagemang, närvaro och delaktighet kan vara avgörande i förebyggande syfte mot mobbningen.

Nyckelord: Mobbning, kränkning, likabehandling, Olweus antimobbningsprogrammet.

Innehållsförteckning

Inledning och problemområde.....	s.4
Bakgrund.....	s.5
- Definition mobbning och kränkning.....	s.5
- Plan mot diskriminering och kränkande behandling.....	s.5
- Lagar och styrdokument.....	s.6
- Mobbningen idag.....	s.8
Tidigare forskning.....	s.9
Teoretiska utgångspunkter.....	s.13
- Sociokulturellt perspektiv.....	s.13
- Lev Vygotskij.....	s.14
Syfte & frågeställning.....	s.15
Undersökningsmetod.....	s.15
- Fördelning av arbetet.....	s.16
- Reliabilitet.....	s.16
- Validitet.....	s.16
- Forskningsetik.....	s.17
Resultat.....	s.18
- Ledningsperspektiv.....	s.18
- Fritidshemlärarnas perspektiv.....	s.22
- Elevernas perspektiv.....	s.27
Avslutande diskussion.....	s.30
Vidare forskning.....	s.33
Referenslista	s.34
Bilagor.....	s.37
- Formulär för samtycke till deltagande i studien.....	s.37
- Intervjuguide – Elev.....	s.39

Inledning och problemområde

Varje dag tar sig tusentals barn och unga till skolan trots att de har en klump i magen, vill hellre stanna hemma i sängen, där det är tryggt. Varje dag tar dem sig till skolan trots att de blir slagna, retade på grund av det sättet de klär sig, hur de ser ut eller hur de betar sig. Varje dag blir de kränkta. Det har blivit en del av deras tillvaro vid det laget. Allting är normalt, det är del av deras vardag. Det är elevernas rätt att få uppleva trygghet både i skolan och i fritidshemmet. Elever ska kunna gå i skolan utan att känna sig rädda. Utan att känna rädsla att de blir utsatta, vara oroliga för övergrepp eller förnedring (Olweus, 1992, s. 36).

Friends organisationen arbetar för barnens rätt i samhället som förespråkar om att åstadkomma en värld där det inte förekommer mobbning och all annan kränkande behandling påpekar att alla som arbetar i skolans värld ska alltid ska ingripa oavsett. Friendsrapporten visar att 15% av eleverna i årskurs 3–9 utsattes för mobbning det senaste året (Friendsrapporten, 2021, s. 6). I rapporten framgår det även om att utsattheten bland flickorna är högre än pojkarna (Friendsrapporten, 2021, s. 12). Deras mål är att skapa en trygg värld utan förtryck och förnedring från andra. Ingen ska bli utsatt för mobbning och känna sig värdelös.

Alla ska kunna leva och ha ett tryggt liv. Fritidshemslärare möter dessa barn och unga varje dag. Genom att bemöta och ta del av det som sker i deras vardag kan vi förändra vardagen för dem. Vi vill därför i den här studie undersöka hur olika behandlingsprogram tillämpas inom fritidshemmet. Vi valde att jämföra en skola med likabehandlingsplan och den andra med Olweus antimobbningsprogrammet.

Bakgrund - Mobbningens förr

Omkring 1960-talet presenterades begreppet mobbning av läkaren Peter Paul Heinemann. Heinemann påpekade att en aggressiv spänning kan byggas upp hos en grupp och det i sin tur kan utlösas i form av mobbning. Offret får negativ inverkan på sin hälsa och livsutveckling

(Larsson, 2008, s. 22). Heinemann påstod vidare att mobbning var omöjligt för någon att acceptera eftersom många människors liv fördärvades och att man måste stoppa mobbningens uppkomst en gång för alla (Larsson, 2008, s. 19). Tack vare Heinemanns forskning redan år 1960 fick man upp ögonen för ämnet mobbning. På 1970 talet uppmärksammades ett intresse kring problematiken för mobbning i Sverige, de övriga länderna i Skandinavien tog efter, speciellt när under årsskiftet 1982–83 i Norge två barn i åldrarna 10–14 hade begått självmord (Olweus, 1992, s. 1). Denna nyhet spred sig över hela landet. En annan avgörande forskare i samma område vid namn, Dan Olweus började arbeta kring mobbning. Hans arbete tog en ovanlig start i arbete mot att förebygga och minska mobbning och all annan form av kränkande behandling. Olweus började att samla in mer kunskap kring ämnet för att kunna hitta bakomliggande faktorer till mobbning (Olweus, 1992, s. 1).

Definition mobbning och kränkning

Enligt Nationalencyklopedins definition av begreppet kränkning avses när någon/några behandlas på ett nedlåtande sätt genom att gå på personangrepp i syfte om att förödmjuka, smutskasta, sära och vanhedra ens stolthet och eller värdighet (Nationalencyklopedin, 2021).

Med ordet mobbning menas förekomsten av upprepade fysiska, psykiska eller verbala kränkningar. Inom mobbning förekommer det olika sorters mobbning: fysiskt, psykiskt eller verbal mobbning. Fysiska och verbala kränkningar är den sortens av mobbning som kan upptäckas lättare på grund av att den är mer synlig. Däremot vad som är svårt att upptäcka är den tysta mobbningen på grund av att den sker i det dolda. Den tysta mobbningen räknas som en indirekt mobbning och då det varken syns eller hörs. Den sorten är mer vanlig bland flickor då det förekommer genom utfrysning, suckar, himla med ögonen, baktala någon eller att hindra någon från att skaffa vänner, detta kategoriseras som indirekt mobbning (Frånberg & Wrethander, 2011 s. 58). Däremot direkt mobbning betyder när en person väljer att attackera någon helt öppet både fysiskt och verbalt (Olweus, 1992, s. 12–13).

Dan Olweus definition av ordet mobbning använder de flesta skolor i sina likabehandlingsplaner. Det står att *Mobbning handlar om att en eller flera personer regelbundet under en längre tid utsätts för negativa handlingar från en eller flera personer. Handlingarna förtar systematiskt en persons självkänsla, handlingsmöjligheter eller möjligheter till eget försvar.* Detta kan leda till såväl psykiska som sociala handikapp (Olweus, 1992, s. 4–5).

Plan mot diskriminering och kränkande behandling

Den 1 april 2006 trädde ny lag i kraft där det blev förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever (Skolverket, 2006, s. 5).

Alla skolor ska ha en likabehandlingsplan framställd av organisationens huvudman där det förekommer hur skolan förmedlar sin vision gentemot diskrimineringsgrunderna.

6§ Huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever.

Skollagen 2010:800 6 kap.

Alla skolor har en plan mot diskriminering och kränkande behandling, en likabehandlingsplan där det framgår om hur skolan förmedlar sin vision gentemot diskrimineringsgrunderna. Där står det bland annat om att skolorna ska aktivt förebygga all diskriminering utifrån de sju diskrimineringsgrunderna. I den framgår det även regler från skollagen, diskrimineringslagen, samt policydokument om hur vi ska förhålla oss till läroplanen och förmedla det i vår verksamhet och alltid utgå ifrån barnets bästa enligt barnkonventionen (Skolverket, 2006, s. 24–26).

I likabehandlingsplanen står det om rutiner kring elevernas delaktighet och samarbetet med vårdnadshavare. Det står även hur likabehandlingsplanen ska förankras under skoltiden. Inom skolorna så genomförs årligen kartläggning via enkäter, dessa använder sig skolorna utav vilket berör allas delaktighet på olika nivåer: individnivå, gruppnivå och organisationsnivå. Personal i skolan engageras i framtagningen av likabehandlingsplan och dess implementering av åtgärder. Kartläggningen innehåller bland annat elevernas svar på trivselenkät och deras svar utvärderas och genomförs, både inomhus och utomhus. I enkäten ingår frågor om elevernas trygghet och bland annat om otrygga platser i skolan. Därefter görs det arbete på organisationsnivå för att göra dessa platser mer trygga.

Hela Olweus bygger på att ledningen och personalen som arbetar i skolans värld ska införa och driva programmet genom att utveckla positiva kamratrelationer mellan eleverna och att göra skolan till en trygg och trivsamt plats för alla att vistas i. För att kunna förebygga och främja arbetet mot mobbning så krävs det att personalen är varma, mottagliga och engagerade samt att ha klara gränser vid oacceptabelt beteende. Inom Olweus skolorna utförs även en

Olweus enkät som riktar in sig på eleverna i årskurs 3 till årskurs 6. Deras svar utvärderas, analyseras och diskuteras.

Lagar och styrdokument

I Skollagens 2010:800 kapitel 6§ och 8§ fokuseras det på åtgärder mot kränkande behandling där det står bland annat om att: Det är ytterst rektorns huvudansvar att se till att varje verksamhet arbetar mot mobbning och all annan kränkande behandling, 8§ Rektorn ska se till att det upprätthålls en årlig plan där aktiva åtgärderna ska genomföras fortlöpande (SFS 2010:800, kap 6§ och 8§).

I läroplanens kapitel om skolans värdegrundsarbete står det tydligt om diskriminering och kränkning. Att ingen i skolvärlden ska exponeras på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Dessa intentioner ska arbetas emot (Skolverket, 2019, s. 5).

I kapitel 3§ i Diskrimineringslagen 2016:828 skrivs det att en verksamhet ska ha aktiva åtgärder genom förebyggande och främjande arbete för att motverka diskriminering och verka för lika rättigheter och all annan kränkande illa behandling. Allas lika rättighet, möjlighet oavsett ens kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder ska inte spela roll (SFS 2008:567).

Skolinspektionen tillsammans med barn och elevombudet ser till att kapitel 6§ i skollagen följs och eftersträvas. Diskrimineringsombudsmannen ser till att diskrimineringslagen följs. De två tillsammans arbetar mot mobbning och all annan kränkande behandling av barn och elever.

Mobbningen idag

I Friendsrapporten belyses om att den som blir utsatt för mobbning hamnar i lägre position och därmed har mindre chans att förhindra händelseförloppet. Individen får även uppleva ångest, depression och stress, vilket även kan leda till psykisk ohälsa.

Men om det går så långt kan den som blir utsatt få självmordstankar och självska debeteende.

Idag är självmord den vanligaste dödsorsaken bland barn och unga.

Den som blir utsatt för mobbning riskerar psykisk ohälsa och har dessutom svårigheter att anpassa sig till samhället. Som kan leda till kriminalitet, relationssvårigheter samt missbruk av olika tillslag, även den som bara står och tittar på drabbas. Därför är det viktigt att ingripa oavsett och uppmärksamma problematiken för att kunna förebygga och åtgärda eventuella konsekvenser som kan uppstå vid mobbning (Friendsrapporten, 2021, s. 18).

Friendsrapporten nämner även vikten av att förebygga olika situationer som kan uppstå, genom att se situationen ur olika perspektiv. I samband med kartläggningen kan vi då se orsakerna bakom händelserna som uppstår och därmed skapar oss en förståelse i förebyggande syfte om att främja mobbningens orsaker och därmed trygga elevernas vardag (Friendsrapporten, 2021, s. 18–19).

Frånberg och Wrethanders påpekar också att flickor drabbas mer av indirekta mobbningen. Tendensen kan visa sig genom utfrysning, sneda blickar samt suckar till varandra (Frånberg och Wrethanders 2011, s. 58).

Idag är det lättare att uttrycka sig negativt men många barn och unga som uttrycker sig negativt bakom skärmen ser inte reaktionerna till den utsatta. De som blir utsatta mest är barn och unga som har en dålig bild av sig själv. De som blir utsatt känner sig arga, oroliga, rädda, förnedrade och vanärade. Dessa känslor kan leda till allvarliga händelser. Orsakerna till mobbning på nätet finns det inga enkla svar på men man bör veta vad som har en inverkan på en eller en grupp i syfte om att arbeta i förhållande till att stärka individen eller gruppen.

Under Covid-19 pandemin har siffrorna ökat kring nätmobbning med 16% utifrån barn och ungas internetanvändning (Friendsrapporten, 2021 s. 36).

Tidigare forskning

Den forskare som citeras mest kring mobbningsfrågor är Dan Olweus. I hans studier lyfter han definitionen av begreppet mobbning. Våra utvalda skolor vilar på dessa definitioner men deras åtgärdsprocess är olika då ena skolan har en skriftligt likabehandlingsplan och den andra har ett antimobbingsprogram.

På den utvalda skolan som drivs av ett likabehandlingsplan står det att *Mobbning handlar om att en eller flera personer regelbundet och under en längre tid utsätts för negativa handlingar från en eller flera personer*. Handlingarna förtar systematiskt en persons självkänsla, handlingsmöjligheter eller möjligheter till eget försvar. Detta kan leda till såväl psykiska som sociala handikapp (Olweus, 1992 s. 4–5).

Forskaren Ulrika Hallberg har studerat effekten av de olika antimobbingsprogrammen.

Hon hävdar att det ska råda ett optimistiskt synsätt inom skolan, där elever erbjuds ett tryggt och välkomnande skolklimat och att allas lika värde tillvaratas i arbete mot att främja och förebygga mobbning och all annan kränkande behandling (Hallberg, 2016, s. 94).

Hon hävdar att man har störst chans att förhindra mobbningens uppkomst genom att alla som arbetar i skolans världs följer ordentligt de punkter som finns med i antimobbingsprogrammet. Genom att vara goda förebilder och delaktiga i programmen kan man även få med eleverna i arbete mot att förebygga och främja mobbningens uppkomst (Hallberg, 2016 s. 96).

Olweus utgår ifrån mobbningen ur ett sociokulturellt perspektiv och lägger fokus på mobbningens uppkomst. Enligt honom kan en av orsaken till mobbning vara brist på omsorg och kärlek i hemmet. Skolor med höga mobbningsproblematik i områden där barn och unga vanligtvis bor i får mindre tid av sina föräldrar, vare sig det handlar om kärlek eller omsorg (Olweus, 1992, s. 34–35). Han påpekar även att mobbningens uppkomst baseras på ilska, aggression utifrån individens förfogande och det betonas i samband med omgivningens

förutsättningar (Olweus ref. i Skolverket, 2002 s. 1). Denna ilska kommer ifrån mobbarens uppväxtförhållanden hävdar Olweus som har en samband med ens egenskap och personlighet. Mobbaren har därmed en aggressiv inställning till den utsatta utan att känna sig vare sig hotad eller utsatt (Olweus ref. i Skolverket, 2009, s. 3).

I boken *Hackkycklingar och översittare* undersöker Olweus skolpojkar i åldern 12–14 (Olweus, 1973 s. 37–38). I sin undersökning hävdar Olweus att det går att se mobbningsgruppens anonymitet utifrån olika bedömningar. Där mobbarna och de utsatta intar olika roller och spelar efter den känsla som uppstår vid exempel bråk och konflikt. Utifrån den miljö som familjen uppfostrat barnen påpekar Olweus (Olweus, 1973, s. 13–14, 19). Barnet blir därmed antingen översittare eller hackkyckling.

I linje med Olweus, definierar forskaren Robert Thornberg om mobbning som ett provocerande förhållningssätt gentemot andra med en särskiljande egenskap. Att den är oregelbunden och handlar om makt i en situation utifrån mobbarens perspektiv (Thornberg, 2020, s. 248). Thornberg hävdar att de som blir utsatta för mobbning har en tendens att uppvisa nervositet och rädsla.

Ett första tecken på mobbaren är deras ilska gentemot sina övriga klasskamrater. Men inte bara mot barn utan även mot andra såsom lärare och föräldrar. De anses vara oberäkneliga och har en lust på att härska och utöva sin makt på andra. De ser på andra på ett nedvärderande sätt men har däremot en positiv inställning mot sig själva. De är egentligen oroliga och känsliga individer, mobbarna som utöver detta beteende mot andra barn arbetar oftast i grupp. Alla i gruppen blir och är en del av mobbningen, även om man bara står och tittar på hävdar Thornberg (Thornberg, 2020, s. 258–259).

Anna Larsson har forskat kring mobbnings uppkomst utifrån olika psykologernas erfarenheter. Utifrån Larssons empiriska forskning har hon med hjälp av psykologer bland annat Inga Sylvander forskat kring mobbningens orsaker. Sylvander nämner vidare om att orsaker syns genom att barnet uppvisar sina innersta känslor. Därmed kan det vara avgörande att skapa eventuella problem när barnet dessutom har svårigheter i att kunna anpassa sig. Sylvander identifierar det genom sju olika typer. Det skygga barnet, det slöa barnet, det stora barnet, det smala barnet, det besvärliga barnet och slutligen det motstridiga barnet. Sylvander menar att dessa kriterier skapar det som inte ingår i normen och därmed skapar fara genom att

vuxna i detta fall lärare i skolans värld ser detta problem och vill genast förbättra situationen för barnet men när detta intresse tas upp så försvårar detta svårigheten ännu mer för barnet (Larsson, 2008, s .28).

Forskaren Anna Larsson analyserar vidare utifrån psykologen Åse Gruda Skard och skolpsykiatern Elis Regner antagande om barnets mindervärde och mindre värdighets känslan kan vara avgörande i fråga om när barnet upplever utstötning från gruppen. Skard menar att barnet kan uppleva utanförskap och utstötning från gruppen när den inte förstår gruppens betydelse som andra barn gör och kan därför känna sig mindre värd. Regner menar att barn uppvisar olika känslor under dessa situationer och att lärarens engagemang kan vara avgörande genom att dämpa det obalanserade synsättet hos barnet och samtidigt rikta barnets inställning mot det som gynnar barnet bäst, men dessa metoder riktar sig mot barnet som har svårigheter att anpassa sig. Däremot ska barnet uppmuntras och delta i grupparbeten och ska inte fokusera där barnet själv som individ måste prestera. Genom att arbeta på detta sätt skulle barnets problem avta och därmed minskar mobbningen, svårigheten i att kunna anpassa sig och utanförskapen (Larsson, 2008, s .29).

Idag utspelar sig mobbningen även digitalt och det har tagit världen med storm. Nätmobbning är ett befintligt problem som påverkar många av barnen. Nätmobbning sker oftast på sociala medier där mobbaren kommenterar, hånar och kränker andra. Internetstiftelsen menar att de flesta fallen förekommer under statusuppdateringar och bilder som läggs upp. Därmed exponeras barn och unga, stora som små för kränkningar sexuella kommentarer och dylikt. Forskaren Sameer Hinduja som forskar om nätmobbning anser att barn och unga som utsatts för mobbning och kränkning på nätet ökar därmed risken för självmord och självmordstankar (Hinduja ref. i Friendsrapporten, 2021, s. 34). Rapporten visar vidare att barn och ungas internetanvändning ökat. Barn i åldrarna 13–16 år anses vara utsatta för nätmobbning som bland annat innebär att kränkningar sprids helt enkelt snabbt och fort och att det sker anonymt (Friendsrapporten, 2021, s. 16).

Forskaren Elza Dunkels som har forskat kring barns internetanvändning menar att det kan både ha positiva och negativa effekter. Att spendera mer tid på internet kan vara positivt utifrån nätets funktioner. De negativa effekterna av medieanvändning kan vara att vi utsätter oss för daglig exponering. Vi delar ständigt av oss bilder, texter och privata information ju mer vi blottar oss via sociala medier kan vi bli mer utsatta för kränkningar, sexuella

trakasserier samt för dold mobbning, även ovälkomna reklambilder, videor och virus kan dyka upp (Dunkel, 2018, s. 72–73).

Även Dan Olweus nämner om användningen av digitala verktyg som menar att våldsamerheter som finns upplevs via skärmen kan påverka våra aggressiva beteende. Det kan också öka en viss mängd av befintlighet av mobbning (Olweus, 1992, s. 34).

Sammanfattningsvis kan man kort säga att undersökningen utifrån tidigare forskning har fokuserat på kännetecknen för den som mobbar och den utsatte. Olweus drog uppmärksamhet på avvikande och tillbakadragna individer (Olweus, 1992, s. 23–25). Thornberg vidare utvecklade diskussionen genom att de som utsätts för mobbning är individer som är rädda och nervösa (Thornberg, 2020, s. 248). Syländer menar att utseendet och beteendet är avgörande, Skard och Regner menar att utanförskap, utstötning och barnets svårigheter att kunna anpassa sig till gruppen kan vara avgörande (Larsson, 2008, s. 28). Undersökningen visar vidare om att pojkar i skolåldern som utsätts för negativa, tillbakavisande och nonchalerande uppfostran i sin barndom bestående av slag, våld och konflikt oftast i relation till deras pappor kan vara i grunden till pojkarnas aggressiva beteende gentemot andra barn (Olweus, 1973, s. 180–192). Hackkycklingar är oftast barn vars band är nära till familjen som därmed kan göra barnen nervösa, osäkra och känsliga i olika sammanhang anser Olweus (Olweus, 1973, s. 201–202). Dunkels nämner om att barn och ungas internetanvändningen kan ha positiva och negativa effekter (Dunkel, 2018, s. 72–73).

Teoretiska utgångspunkter

Vi valde det sociokulturella perspektivet som den teoretiska utgångspunkten i denna undersökning. Vi valde just denna perspektivet på grund av vi har under arbetets gång märkt att kommunikation är en viktig faktor i förebyggande arbetet mot mobbning. Tydlig kommunikation mellan elev och elev, pedagog och elev, styrdokument och pedagog är väsentlig i arbetet mot mobbning. Med anledning av kommunikation som vi kan föra dialoger, gruppsamtal, kommunikation sinsemellan. Tydlig och lyckad kommunikation med elever kan vara avgörande i förebyggande av mobbning, likaså med kommunikationen som pedagogen får av styrdokumenterna på arbetsplatsen. Den goda kommunikationen som en pedagog har med eleven kan förknippas med en god relation till eleven. Det kan leda till att den tysta mobbningen kan identifieras via samtal. Den tysta mobbning sker i det dolda, den syns inte fysiskt och hörs inte heller i lokalen och just därför är kommunikation en viktig faktor i förebyggande av mobbning.

Den ryska psykologen och forskaren vid namn Lev Vygotskij ansåg att barn ser och därefter tar till sig kunskap i samverkan med andra barn, ett slags utvecklingszon där barnen får idéer och inspiration utifrån lek och imitation (Vygotskij ref. i Öhman, 2011, s. 53). Genom att få erfara en erfarenhet tillsammans med andra elever under samma förutsättning och med stöttning av pedagogen kan man utvecklas i sociala sammanhang (Vygotskij ref. i Burman, 2014, s. 212). Varje barn har olika sätt att erfara ny kunskap och därmed enligt Vygotskij är barn i olika utvecklingsfaser. Utifrån lärarens kompetens och stöttning kan barnet därmed komma längre utifrån ens utvecklingszon (Vygotskij ref. i Kroksmark, 2011, s. 450–451). Vygotskijs hypotes syftar till barnets mognad, att utifrån mognad kan elevernas kunskapsintag behöva stöttas upp av pedagoger för att erfara ny erfarenhet och därmed öka ens kunskaper (Vygotskij ref. i Burman, 2014, s. 212).

Vygotskij har utan tvekan haft inflytande över pedagogiken och didaktiken under 1900 talets sista decennier (Vygotskij ref. i Kroksmark, 2011, s. 446 och Vygotskij ref. i Burman, 2014, s. 210). Han ansågs och betraktades framför allt först som en psykolog. Vygotskij hävdade att

människan alltid är i en konstant utveckling, varje sekund uppnås en potential att lära oss något nytt och utvecklas genom samspel (Vygotskij ref. i Kroksmark, 2011, s. 450).

Vygotskij placerar undervisningens betydelse i centrum och menar att det är förutsättning för en psykologisk utveckling (Vygotskij ref. i Kroksmark, 2011, s. 453). Vygotskij ansåg även att utan kommunikation så utvecklas inte språket och tänkande (Vygotskij, 2001, s. 133).

Utifrån det sociokulturella perspektivet kan det antas att kommunikation är i centrum av allt. Eftersom Vygotskij menade att kommunikation är det viktigaste redskapet i utvecklingsfasen. Genom kommunikation och språket kan vi skapa en gemensam uppfattning samt utveckla våra föreställningar om världen (Vygotskij ref. i Säljö, 2014, s. 301). Vygotskij nämnde också vikten av lek och samspel som sker mellan barnen, i det sammanhanget kan barnet träna på sociala roller samt lära sig av varandra. Leken blir då enligt Vygotskij en proximal utvecklingszon som grundar sig på att barnen kan lite mer än det de kunde innan (Vygotskij ref. i Hwang & Nilsson, 2011, s. 222). Den proximala utvecklingszonen grundar sig i tanken att kunskapen blir därmed högre i samspel med någon annan (Vygotskij ref. i Strandberg, 2014, s. 69–70).

Men Vygotskij var kritiskt till tanken, att fokuset av ens inläring grundar sig på individnivå. Vygotskij hävdade att den sociala utvecklingen sker i samspel som därmed påverkar barnets beteende utifrån gruppnivå. Utvecklingen i gruppnivå blir därmed stark och positiv samtidigt som barnens relation med varandra stärks. Barn i grupp stärker varandra och tillsammans kan de påverka deras utveckling. Utifrån gruppens starka band i samspel med kommunikation kan därmed vara avgörande i förebyggande insats mot mobbning. Vygotskij syftar till lek medan Heinemann syftar till aggression och utanförskap (Vygotskij ref. i Larsson, 2008, s. 22).

Vygotskij menar att människor kan utvecklas tillsammans som en grupp, i en lek. Genom lek formas människorna individuellt samt deras beteenden och gruppens sociala lärande övergår tillsammans till en fortsatt vidareutveckling, enligt Vygotskij så är och blir alla individer en del av lösningen utifrån de problem som kan uppstå vid mobbningsfall (Vygotskij ref. i Claesson, 2007, s. 31). William Corsaro som var influerad av Vygotskijs föreställningar var lite skeptisk till Vygotskijs tankar kring att få barn i samspel och låta dem utvecklas tillsammans (Vygotskij ref. i Corsaro, 2000, s. 92). Corsaro hävdar att barnen har egna kamratkulturer där det råder olika regler, olika normer och värden samt makt utövas på olika sätt. Det beror mer eller mindre på att alla barn har upplevt olika erfarenheter och har skapat

egna sociala koder (.ibid). Av denna anledning anser Corsaro att finns förhinder för barnens samspel och utvecklingsmöjligheterna som Vygotskijs nämner.

Syfte

Syfte i denna studie är att undersöka hur fritidshemslärare arbetar förebyggande mot mobbning och kränkningar i sina verksamheter. Vi jämför två olika skolornas förebyggande arbete mot kränkning och mobbning, den ena med en likabehandlingsplan mot mobbning och kränkande behandling och den andra med en Olweus antimobbningsprogram. Vi vill undersöka i vilken utsträckning och på vilket sätt detta påverkar fritidshemslärarnas arbete gentemot mobbning och kränkande handling som finns i respektive skolor. Undersökningen kommer att belysas på olika sätt genom att intervjua både fritidshemslärare, elever och respektive skolors rektorer för att få en bättre förståelse och en bredare perspektiv för undersökningen.

Frågeställning

- Hur gör fritidshemmets lärare för att förebygga och främja arbetet kring mobbning och all annan kränkande behandling?
- Vilka faktorer kan vara avgörande för att kunna nå ut till alla elever och all personal som arbetar i en skola i syfte om att arbeta med att förebygga och minska mobbning och alla annan kränkande behandling.

Undersökningsmetod

Detta examensarbete utgår ifrån den kvalitativa metoden som ska baseras och utgå främst från intervjuer och observationer. Vi valde att intervjua skolledning utifrån deras expertis och kunnande samt fritidshemslärare utifrån deras åsikter och tankar om mobbning. Slutligen har vi intervjuat eleverna i skola Y under en speciell aktivitet.

Dessa frågor inriktar sig mot all personal som arbetar i skolans värld, dessa frågor är grunden för vårt arbete. Utifrån våra förutbestämda frågor vill vi förstå genom att använda oss av vår egen erfarenhet för att se hur pass deras svar är tillförlitliga enligt de själva. Vi valde att utgå ifrån några utvalda undersökningsmetoder som ger oss en ingående sammanfattning över dess innehåll för att därmed få en bredare förståelse för vårt problemområde. Vi hade utvalda semistrukturerade frågor som övergick till spontana följdfrågor. Intervjuernas tid varierade, fritidshemslärarnas och rektorernas intervjuer gick väldigt fort och tog max tio minuter medan

elev intervjuer tog längre tid som tog ca 20 min. Vi genomförde intervjuerna med fem fritidshemslärare och även rektorerna på respektive två skola medverkade. Elev Intervjuerna genomfördes under en pågående lektion i respektive skolor med ca åtta elever i vardera som pågick ca 30 min. När man ska intervjuva eleverna ska man ha föräldrarnas samtycke då de är omyndiga. Under intervjuens gång med elever kan man försöka få en bättre förståelse och vidare perspektiv på situationen som man vill ha svar på. Alla barn har inte konsekvenstänk, vissa saker kan de också säga som övriga barn pga. gruppsyck. Som intervjuare måste man ge eleverna ett alternativ. Att vara med och ändå kunna dra sig ut senare eller ej medverka alls. Elever befinner sig i olika åldrar, årskurser och mognad.

När man ska intervjuva eleverna ska man utgå elevernas personliga mognad. Vissa elever kan vara mer erfarna än andra elever (Ahrne & Svensson, 2015, s. 73). Därav kan svaren skiljas åt. Att intervjuva barn och unga kräver att man är tydlig och försöker att anpassa orden så att de förstår. Sedan gäller det att tolka och förstå deras svar men även deras rörelse när de försöker att förmedla sin åsikt, genom att ha en bra relation med eleven kan jag med hjälp av erfarenhet förstå och tolka även om det verkar vara orimligt kan det vara rimligt för eleven. Med hjälp av fritidshemslärarnas erfarenhet och elevens sätt att förmedla sitt budskap på kan därmed deras relation förbättras. Genom att alltid tänka utifrån elevens levnadsvillkor därav anpassa frågorna samt få förståelse av det eleven vill förmedla (Ahrne & Svensson, 2015, s. 78). Enligt integritetsskydd och nya GDPR lagen väljer att vi censurera namnen i våra intervjuer.

Fördelning av arbetet

Under studiens gång har vi valt att skriva på varsitt håll om våra skolors arbete mot mobbning och all annan kränkande behandling

Vi har samlat allt som tillhör en enskilt, därefter har vi sammanställt tillsammans utifrån de som resultaten visade, slutligen gick vi igenom allt skrivande vi hade i vår studie för att kunna skriva ihop om diskussionen. Allt delas lika och fördelades, vi har ibland fastnat på våra egna delar men vi har ventilerat, reflekterat och analyserat ihop om hur vi ska vidare. Även om arbetet mellan oss har fördelats och gjorts på varsitt håll så har vi alltid kommunicerat och fört en diskussion om vad som ska göras och hur det ska göras.

Reliabilitet

Begreppet syftar till trovärdighet utifrån ett forskningsarbete (Bjereld et al, 2018, s. 104). Utifrån en empirisk form i sitt forskningsarbete utgår forskaren ifrån intervjuer och

observationer. Reliabiliteten syftar till att forskaren eftersträvar att resultaten ska vara sannolik inom den vetenskapliga metoden som forskaren väljer att grunda sitt forskningsarbete på (Patel & Davidsson, 2019, s. 133).

Validitet

Ordet validitet syftar till att välja och utgå ifrån en vetenskaplig metod som är nära det man vill veta mer om. Detta forskningsarbete görs bäst genom att utgå från rätta frågor och rätta personer som är relevanta för ens forskningsarbete (Patel & Davidsson, 2019, s. 133). Utifrån undersökning i studien ställdes det relevanta frågor till fritidshemslärarna som enbart utgick ifrån deras arbetsuppgifter och arbetsområden. Rektorererna däremot fick andra frågor utifrån deras expertis och kunnande inom ämnet mobbning.

Om reliabilitet handlar om “hur” något mäts, handlar validiteten mer om “vad” som mäts. Begreppet validitet fokuserar mer på förnuftet bakom vetenskapen och det som kan vara tillämpbar i en undersökning (Bjereld et al 2018, s. 105–106).

Forskningsetik

Utifrån forskningsetiska aspekterna finns det fyra huvudsakliga etikregler som man bör hålla sig till. Informationskravet som handlar om att belysa den som blir intervjuad om syftet med forskningsarbetet. Den andra handlar om samtyckeskravet vilket syftar till att den som blir intervjuad kan välja att bli intervjuad eller inte genom sitt deltagande. Den tredje handlar om sekretess som innebär att allt material, intervjubilagor, observationer som samlas in under arbetets gång ska med största möjliga princip vara otillgängliga för obehöriga. Den sista handlar om nyttjande som innebär att det som man får in under undersökningstillfället ska endast användas till dess ändamål och inte till något annat (Patel & Davidsson, 2019, s. 84).

Sammanfattningsvis efter intervjuerna är det viktigt att skriva ner och utvärdera det som intervjuare har delat med sig för att inte glömma (Ahrne & Svensson, 2015, s. 63). Utifrån intervjun valdes det ut centrala delar som passade in i studien. Dessa material är grunden till observationen som senare ska genomföras (Ahrne & Svensson, 2015, s. 51–52).

Med rätt teknik kan man även få svar på frågorna som känns genuina och sanna som senare ger en flera möjligheter att utgå ifrån som därmed kan ge intervjuaren inblick i intervjuarens personlighet, värderingar och intressen (Ahrne & Svensson, 2015, s. 54).

Resultat

Resultatet kommer att presenteras i tre olika perspektiv. Utifrån skolledningens, fritidshemlärarnas och eleverna syn. De respektive skolorna kommer att benämnas med X för en skola med likabehandlingsplan och Y för en skola med Olweus antimobbningsprogrammet.

1. Skolledningens perspektiv på antimobbing och anti kränkning programmet i verksamheten.

Skola X tillämpar likabehandlingsplan i sin verksamhet medan skola Y tillämpar Olweus antimobbningsprogrammet. Under intervjun talar rektor om att i skola X tillämpas ett likabehandlingsplan som är grundat på ett demokratiskt synsätt.

X vilar på demokratins grund. En av demokratins grundpelare är "alla människors lika värde". Detta värde ska genomsyra skolans organisation och vara ledtråd i våra strukturer och vårt bemötande. Vår skola arbetar aktivt med att främja likabehandling, förebygga och motverka diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (Rektor X skola, 21.10.04).

Rektor X påpekar hur viktig demokratin är för skolan och hur den skapar grunden till att alla ska känna sig lika värda, ingen mindre än någon annan. Alla i skolan engageras med framtagningen av likabehandlingsplan och dess implementering av åtgärder.

Likabehandlingsplanen förankras under skoltiden bland eleverna och personalen. Det görs genom klassråd, elevråd och under personalmötena (Rektor X skola, 21.10.04).

Rektor X menar att utgångspunkten är att alla barn och elever ska kunna delta i all verksamhet på likvärdiga villkor oavsett kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Även eleverna har en stor inflytande på likabehandlingsplanen då eleverna fyller i en elevenkät varje hösttermin. I enkäten ingår frågor om elevernas trygghet och bland annat otrygga platser i

skolan. Sedan sammanställs enkäten årskursvis och sedan analyseras resultaten för respektive klass. Pedagogerna genomför en diskussion av resultaten med klassen och denna dokumentation lämnas vidare till trygghetsteamet som gör den slutgiltiga analysen.

Trygghetsteamet är en personalgrupp som är utplockade ur olika stadier i skolan, detta görs för att få helhetsbilden från hela skolan. De träffas varje eller ibland varannan vecka för att sammanställa dessa enkäter eller elevrapporter som kommer in från pedagogerna.

Trygghetsteamet med hjälp av ledningen sätter upp nya åtgärder som mål för verksamheten, vissa åtgärder är akuta och vissa är långsiktiga.

Under intervjun med rektor i skola Y nämner hen att skolan grundar sig utifrån Olweus antimobbningsprogrammet.

Olweusprogrammet mot mobbning och kränkande behandling är ett program på flera nivåer och i flera delar, insatserna inriktas mot att utveckla positiva kamratrelationer och att göra skolan till en trygg och trivsamt plats att vistas i. Olweus förespråkar arbete på skolnivå, klassrumsnivå och individnivå samt samarbete med hemmen. I det förebyggande arbetet ska vi arbeta med klassens gruppklimat och öppenhet systematiskt varannan vecka (Rektor Y, 21.09.15).

För att Olweusprogrammet ska uppnå sitt syfte så ingår det vissa delar som måste uppfyllas och verkställas.

Rektor Y nämner om att det finns viktiga regler som ingår inom Olweus antimobbningsprogrammet.

Olweus reglerna använder vi och går igenom på klassmötet, tillsammans med eleverna så att eleverna lär sig och kan använda det på rätt sätt och vid rätta tillfällen. Dessa regler är att vi inte ska mobba andra, vi ska försöka hjälpa elever som blir mobbade, vi ska vara tillsammans med elever som lätt blir ensamma och sista om att om vi vet att någon blir mobbad ska vi tala om det för en lärare och hemma för föräldrar (Rektor Y, 21.09.15).

Dessa regler är väsentliga inom Olweus antimobbningsprogrammet och det gäller för alla elever i skolan, även dem som inte blir utsatta ska tänka i förebyggande syfte.

Rektor Y nämner att ungefär en gång i veckan ska lärarna i skolan ha klassmöten som är grundläggande del inom Olweus.

Klassmötena hålls varannan vecka tillsammans med klassläraren. Det är ett lektionstillfälle tillägnad bara Olweus, genom samtal och diskussion med eleverna kan vi lära de exempel om att blickar, kommentar kan vara sårande (Rektor Y, 21.09.15).

Dessa övningar ska grunda sig utifrån öppenhet och skapa trygghet för alla elever som befinner sig i klassen. Övningarna skiljer sig från årskurserna. I de yngre åldrarna brukar man bland annat visa korta klipp och därefter diskutera fram tillsammans lösningar samt tillvägagångssätt.

Rektor Y nämner i citatet nedan om rastvärd systemet. Eftersom större delen av dagen utgörs av rast och rörelseaktiviteter på skolgården och även på fritids tiden.

Rastvärd systemet syfte är att säkerhetsställa att det finns personal runt skolans område. Med hjälp av kartläggningen över skolgården kan vi se var det behövs mer personal och därmed flyttar resurser dit där det behövs. Det bidrar till att eleverna ser och vet att man kan gå till vem som helst och få hjälp (Rektor Y, 21.09.15).

Syftet med rastsystemet är att få eleverna att trivas och att må bra, vilket enligt Olweus kan hjälpa till att bidra med minskad mobbning, utanförskap och konflikter. Rastvärd systemet är uppdelad i olika zoner såsom det rekommenderas inom Olweus antimobbingsprogrammet. Ute på skolgården kan man se grupperingar, konflikter, lek och samtidigt arbeta förebyggande gentemot mobbning vid platser som nästan alltid är markerad som en otrygg plats i skolans område utifrån kartläggningen.

Rektor Y som själv dessutom är samtalsledare inom Olweus nämner att skolan utför elevenkäter en gång per år som en del av Olweus antimobbingsprogrammet.

En gång per år utför våra elever från årskurs tre till sex anonyma enkäter. Dessa frågor i enkäten är anpassade utifrån elevernas ålder (Rektor Y, 21.09.15).

Frågorna i enkäten handlar om mobbning, kränkning samt all annan illa behandling. Olweus enkäterna är anonyma och med hjälp av den kan skola Y kartlägga i vilka klasser det behövs resurser för att säkerhetsställa att alla elever har en trygg skolgång.

Sammanfattningsvis kan man nämna att i skola X nämner rektorn att demokratin är grunden för organisationen samt tillvägagångssättet för hur likabehandlingsplanen ska förankras i verksamheten och att trygghetsteamet arbetar i förebyggande syftet. Medan skola Y's rektor påpekar Olweus antimobbningsprogrammet har viktiga element som måste följas och finnas i verksamheten utifrån förebyggande syfte mot mobbning. Det gemensamma för dessa styrdokument är att bägge skolorna arbetar med att utveckla det kollegiala lärandet i syfte om att ha ett likvärdigt förhållningssätt. Det kollegiala lärandet grundar sig på att dela med sig av erfarenheter och kunskaper i syfte om att förbättra verksamheten. Det motsvarar det Vygotskij hävdar om att människan utvecklas konstant genom samspel med varandra (Vygotskij ref. i Kroksmark, 2011, s. 450).

2: Fritidshemslärarens hållning gentemot antimobbnings och anti kränkning programmet i verksamheten.

Fritidshemslärare i skola X påpekar om att likabehandlingsplanen är välstrukturerad men beklagar att det saknas tydliga instruktioner för att leda deras förebyggande arbete

Det är jätteviktigt att följa den men jag anser att det finns brister. Handlingsplanen meddelar oss som pedagog hur vi ska agera vid en mobbningsituation, men det saknas mer utförliga instruktioner för förebyggande. Att stoppa det innan det sker liksom. Inte vad vi ska göra efter ett mobbningsfall. Handlingsplanen är inte specificerad och kortfattad i vissa viktiga punkter (Fritidshemslärare X-1, 21.09.16).

Respondenten önskar att arbetet på skolan ska rikta mer fokus på förebyggande aktiviteter att ha tydliga rutiner föra att stoppa mobbningen innan den ens sker. Men enligt respondenten är handlingsplanen mer fokuserad på faser efter att mobbningen har skett, på åtgärderna.

Fritidshemslärare X-1 nämner att hen har kontinuerliga samtal med eleverna om mobbning i förebyggande syfte:

Vi pedagoger måste ha tydliga regler i klassrummet som mobbningsfrågan även ska ingå i. Under klassråden brukar vi fråga om barnens trivsel och påpeka nolltolerans mot kränkning och mobbning, men helt ärligt ibland blir mentorstiden bort prioriterad på grund av omständigheterna. Självt personligen brukar jag gå igenom reglerna i början av terminen och när en ny elev börjar i klassen. Men jag erkänner att jag slarvar då å då, för vi pedagoger måste vara mer frekventa med dessa samtalsämnen med eleverna (Fritidshemslärare X-1, 21.09.16).

Fritidshemsläraren ovan i citatet nämner att likabehandlingsplanen ska förankras med eleverna under bland annat klassråden, men medger att det förekommer ibland att klassråden inte genomförs. Fritidshemslärare X-1 i skola X påpekar även att utifrån likabehandlingsplanen

ska personalen vara elevernas förebilder och det kan de göra genom att vara engagerade och delaktiga.

Under intervjun med fritidshemslärare X-2 togs det upp vikten av samarbetet med kollegorna

Samarbetet mellan kollegorna är a och o i förebyggande syftet. Det gäller allihop, allt från kökspersonal till fritidspedagoger. Vi har en skyldighet framför eleverna att vara engagerade när vi märker att något är på tok mellan eleverna. Vi måste ägna tiden till eleven vid en situation och sedan meddela det vidare till trygghetsteamet, de brukar gå vidare med sådana frågor. Men det är så tråkigt att det är sällan man får respons från dem (Fritidshemslärare X-2, 21.09.17).

Samarbete och tydlig kommunikation är avgörande element i förebyggande arbete.

Detta kan vi se i ljuset av Lev Vygotskijs påstående om att kommunikation är det viktigaste redskapet i utvecklingen. Men Fritidshemslärare X-2 lyfter även att återkoppling och samspel är viktiga i förebyggande syfte. Nästa fråga handlade just om hur fritidshemmet jobbar med mobbning i förebyggande syfte.

Vi kan inte sitta och hålla på med våra egna saker eftersom då missar vi leken. I leken kan det ske mycket, det kan ske fantastiska samspel mellan eleverna eller så det tråkiga. Elever blir utfrysta, de får inte vara med. Sen också att i leken så kan en konfrontation eskalera till fysiskt agerande väldigt snabbt och enkelt. Därför är det väldigt viktigt att vi pedagoger är insatta och delaktiga i leken (Fritidshemslärare X-2, 21.09.17).

Genom leken så kan eleverna lära sig mycket och det kan leda till att eleverna börjar att uppskatta och respektera varandra. Med fritidshems lärarens närvaro i leken kan mobbning och utfrysning därmed förebyggas. Fritidshemsläraren X-2 tillade att i deras förebyggande aktiviteter ingick att:

...samtala med elever, uppmuntra till vänskap, lyfta upp det positiva i oss liksom. Förut hade vi vilohörna där jag eller mina kollegor brukar sitta där med eleverna och bara diskutera om allt och inget. Annars just nu har vi inga specifika aktiviteter, men vi försöker hela tiden skapa goda relationer med elever genom kommunikation (Fritidshemslärare X-2, 21.09.17).

Fritidshemsläraren X-2 nämner i citatet ovan om att de inte har aktiviteter som är speciellt anpassade utan menar att relationen mellan elev och lärare är viktigare.

Intervjun med fritidshemslärare X-2 övergick till en diskussion om mobbningen och själva mobbaren. Alla parter kom överens om att mobbning kan upptäckas snabbare ifall personalen i verksamheten är aktiva och närvarande med eleverna.

Om vi är där kan vi se dessa signaler i förväg och kan stoppa det i tidig skedde. En pedagog som inte är så uppmärksam och engagerad kanske inte märker dessa signaler och går hem, och ett mobbningsfall kan ta sin början (Fritidshemslärare X-2, 21.09.17).

Fritidshemslärare X-2 menar att engagemanget kan vara avgörande i förebyggande syfte mot mobbning och att det kan leda till att det stoppas innan det ens tar fart.

Diskussionen med Fritidshemslärare X-2 går vidare till mobbaren och hen påpekar att mobbaren inte behöver vara specificerad till en viss kön.

Könen spelar ej roll. Utan allt från personlighet, ekonomiska bakgrunden, säkerhet eller något olyckligt i livet kan vara trigger. Det kan absolut vara något ur barndomen eller från hemmet som mobbaren får sin avsky ifrån (Fritidshemslärare X-2, 21.09.16).

Respondenten anser att en elev bestämmer sig inte för att bli en mobbare. Utan att det finns något underliggande bakom det och anser att det krävs djupare forskning kring ämnet.

Fritidshemslärare X-2 poängterar om delaktighet i leken

Det viktigaste arbetet ligger i att vara engagerad i barnens lek. Vi kan inte sitta och hålla på med våra egna saker eftersom då missar vi leken. I leken kan det ske mycket, det kan ske fantastiska samspel mellan eleverna eller så det tråkiga. Elever blir utfrysade, de får inte vara med. Sen också att i leken så kan en konfrontation eskalera till fysiskt agerande väldigt snabbt och enkelt. Därför är det väldigt viktigt att vi pedagoger är insatta och delaktiga i leken (Fritidshemslärare X-2, 21.09.17).

Slutligen nämner fritidshemslärare att delaktighet, närvaro och engagemang kan vara avgörande faktorer för att minska och förebygga mobbning samt att ha en samsyn mot mobbning och all annan kränkande behandling utifrån ett förhållningssätt om nolltolerans mot mobbning och all annan kränkande behandling spelar en avgörande roll.

Utifrån intervjuerna med fritidshemlärarna förekom det om att det kan vara svårt att upptäcka och uppmärksamma mobbning. Eftersom all personal befinner sig på olika platser och inte har möjlighet att täcka alla ytor eleverna befinner sig i. De nämner även om att tiden inte räcker till på grund av att det är ofta personalbrist på skolan. Fritidshemslärare nämner också om att det är svårt att avgöra om eleverna leker eller bråkar. Oftast brukar lek leda till skojbråk som sedan övergår till allvarligt bråk som slutligen kan det leda till upprepade mobbnings tillfällen. Fritidshemlärarna menar just dessa tillfällen är svåra att upptäcka. Många områden i skolans område är obevakade och i samband med att det är personalbrist uppstår det stora tomma obevakade ytor. Om det skulle finnas resurser som täcker upp för varandra och inte bara att undervisa under lektionstid utan att gå ut med eleverna på rasten och vara engagerad så skulle upptäckten kunna bättre hanteras och förebyggas.

I skola Y förekommer det ordningsregler för allas trivsel och trygghet. Pedagoger som deltog i intervjun nämner att det är viktigt att all personal förhåller sig till samma regler och väljer att inte lägga till sina egna värderingar och tyckande. Annars blir det svårt för eleverna att veta vilka regler och linjer som de ska förhålla sig till.

Fritidshemslärare Y-3 påpekar att:

För mig är mobbning en upprepad utsatt situation, där exempel en eller flera elever på en skola blir utsatt av en eller flera personer under en längre period. Det kan vara allt ifrån att bli utfryst, till kränkningar till fysiskt våld (Fritidshemslärare Y-3, 21.08.18).

Fritidshemslärare Y-3 berättar om olika sätt att uppfatta mobbningens definition och dess skepnad och påpekar också att det finns olika sätt att förebygga mobbning:

Alla lärare är olika, vi har olika sätt på hur vi når fram till eleverna. Vissa vill gärna att barnen ska lära sig tidigt att hålla hand för att egentligen skapa en god struktur (Fritidshemslärare Y-3, 21.09.18).

Alla når ut till eleverna på olika sätt men såsom fritidshemsläraren Y-2 påpekar så är det viktigt med en god relation med eleverna, vissa lärare har annorlunda tänk och har svårigheter att anpassa sig utifrån Olweus antimobbingsprogrammet.

Vi pedagoger behöver ha goda relationer till våra elever och därmed kunna känna av om någon blir illa behandlad och känner sig kränkt, även om eleven skulle neka. Det är många gånger svårt att avgöra om något som hänt beror på en konflikt eller enbart avsikt att kränka någon,

därför är det viktigt att personalen har en samsyn och att vi gör lika för att få ett starkt resultat (Fritidshemslärare Y-2, 21.09.17).

Fritidshemslärare Y-2 menar att det ska finnas samsyn mellan kollegorna, att alla ser på mobbning ur samma perspektiv och att nolltolerans ska råda oavsett situation eller elev. Vuxna behöver vara vid eleverna för att skapa trygghet och inte tänka att de klarar sig själva.

Både skollärare och fritidshemslärare anser att alla på skolan gör lika mycket i arbetet kring dessa frågor och därmed arbetar efter Olweus vision – Att ha samsyn och nolltolerans mot mobbning och all annan kränkande behandling. Två fritidshemslärare tycker att det låter väldigt bra på papper. Dock tror en fritidshemslärare på ett mer starkt och tydligt ledarskap än att följa efter ett färdigt program.

Tycker att allt låter väldigt bra på papper men så länge en inte jobbar systematiskt med värdegrund spelar det ingen roll vad en är en certifierad skola eller inte. Det viktiga är att systematiskt få in likabehandlingsarbetet som en naturlig del i all undervisning. Att tro att någon temavecka hit och dit ska göra skillnad är galet. Det gäller att planera all undervisning tematisk där de sju diskrimineringsgrunderna går in i varje ämne (Fritidshemslärare Y-2, 21.09.17).

Fritidshemslärare anser att det krävs mycket engagemang och hårt arbete i förebyggande syfte. Arbetet måste ske kontinuerligt på elevnivå och inte bara förlita sig på olika temaveckor, exempelvis FN dagen.

Sammanfattningsvis visar undersökningen att lärarna som arbetar inom skolan behöver ha koll och vara insatta i skolans förebyggande arbete mot mobbning. I skola Y nämns Olweus antimobbningsprogrammet som inte bara ett program, utan detta ska hållas levande och underhållas med jämna mellanrum för att detta arbete pågår hela tiden. Dock upplever många personal att de saknar kompetens inom ämnet trots att de har gått på introduktionskursen inom Olweus, de upplever sig känna hjälplösa vid vissa situationer som kan uppstå, att jämt hänga med dagens trend om vad barn och unga tittar och därefter utspelar sig mot varandra. Andra lärare menar att de inte har kunskaper tillräckligt om ämnet och inte har verktygen för att kunna hantera och förebygga. I skola X visade undersökningen att det förebyggande arbetet mot mobbning som verksamheten driver, vilar på pedagogernas axlar. Deras likabehandlingsplan har rutiner kring hur förebyggande arbetet ska förankras inom

skolverksamheten, allt från elevnivån till organisationsnivå. Inblicken som intervjun gav till denna undersökning var att pedagogerna slarvar och att det inte alltid förankras med eleverna. Därför är det viktigt att se en del av detta arbete i att motverka och främja mobbningen är att se det i en process, att det ständigt behöver upprätthållas, underhållas och därmed förebyggs i syfte om att motverka mobbningen.

3: Elevernas perspektiv gentemot antimobbning och anti kränkings programmet i verksamheten

I skola Y intervjuades eleverna under en pågående lektionstid där det vanligtvis ska hållas klassmöten varannan vecka och samtala kring Olweus. Begreppen skrevs upp på tavlan, därefter tog samtalet vid. Denna studie genomfördes i årskurs två i halvklass ca åtta elever deltog. Inför intervjun gjordes det en gemensam mall som samtalet utgick ifrån för att kunna sammanställa enkäterna och slutligen intervjua eleverna enskilt. I skola Y fick eleverna en genomgång av ämnet mobbning med syfte om att veta vad de kan. Ordet mobbning skrevs upp på tavlan, de flesta räckte upp händerna och svarade utifrån vad de trodde. Sedan fick de svara på varandras frågor. Det uppstod en intressant diskussion.

Övervägande så visste nästan alla i klassen om vad mobbning är, ordet kränkning hade de svårt att förklara men de kunde ändå göra sig förstådd. Ordet Olweus sade nästan alla att de hade hört om det ordet men att de inte visste vad det är riktigt. Några svarade korrekt om att det är en metod som lärarna använder i klassen för att bland annat prata med eleverna om hur man är en bra kompis. Nästan alla elever tyckte om att komma till skolan och att vara på fritidshemmet. Under diskussion kom det upp om otrygga och trygga platser i skolan, både inne och ute. De nämnde bland annat om omklädningsrummen och toaletterna. Vissa elever berättade om att det finns några elever som bråkar och kallar de för dumma saker. Men att de själva också gör det för att det tar för lång tid innan fröknarna reagerar och kommer till en när man behöver deras hjälp. Då uppstod frågan om varför det är viktigt att fröknarna bryr sig, då svarade någon i klassen

För att det ska upphöra det som pågår. Vi behöver hjälp från fröknarna så att de inte fortsätter, så att vi inte blir ledsna, sårade och drabbade. Med er hjälp kan vi reda ut så att ingen känner att de dem ville säga blir osagda (Elev Y-1, 21.09.12).

Under fritidstid kom några elever fram från samma klass och ville fortsätta diskutera där samtalet slutade sist. Sedan droppar det in flera och andra elever i andra årskurser.

Fem tjejer i årskurs 3 valde att delta i intervjun som förvandlades till en vanlig konversation mellan lärare och elev. Då vill de veta vad vi andra diskuterar och visar på en gång om vad de tycker och tänker kring mobbning. Utifrån deras mognad och ålder så ser de på ämnet mobbning annorlunda i jämfört med årskurs 2 eleverna som intervjuades tidigare. Dessa elever var mer kunniga inom området och kände mycket väl till begreppet Olweus och vad hans syfte och mål är. Vygotskij hävdar att tanken om kunskapen blir högre när eleverna samspelar med varandra utifrån hans tes om den proximala utvecklingszonen (Vygotskij ref. i Strandberg, 2014, s. 69–70).

Det vart längre ingen intervju utan mer som en konversation mellan elev och lärare, dessa ögonblick skapar ett personligt band mellan elev och lärare.

Vissa lärare bryr sig inte alls, menar att de inte har tid eller lust (Elev Y-2, 21.09.12).

De var eniga i samma fråga angående om fröknarnas uppmärksamhet, bland annat om att de vuxna borde sprida ut sig mer och inte prata med varandra.

Ibland när man går fram till fröknarna så känns det som att man stör dem. De blir lite små sura för att man avbryter deras konversation (Elev Y-3, 21.09.12).

Eleverna ser upp till fritidshemlärarna, därför måste de visa uppmärksamhet och lyssna till varje elev.

Intervjun på skola X skedde på samma sätt som i skola Y för att kunna säkerhetsställa att intervjun och våra enkäter skulle hålla hög reliabilitet. Intervjun utfördes under lektionstid med en liten grupp elever. Elevintervjuer i skola X pågick i ca 20 min med sex elever från åk ett. Intervjun tog plats i klassens grupprum vilket ger mer trygghet till eleverna. Intervjun tog sin början med att alla inblandade parter presenterade sig själva. Första frågan var om eleverna känner till begreppet mobbning eller kränkning. Det var endast två elever som kunde förstå begreppet och ge exempel som “när man inte är snäll mot någon” men inget specifikt. Fyra elever, trots att de behärskar flytande svenska, visste inte riktigt vad begreppen betydde.

Eftersom alla intervjuade elever inte kan förklara och svara hundra procentigt vad mobbning är så har dessa elever svårt att uppfatta ifall det finns mobbning i fritidshemmet eller i skolan.

En fråga som fick livliga svar från eleverna handlade om deras trivsel i skolan där bland Elev X-1 svarade

Jag gillar att komma till skolan, här har jag många vänner (Elev X-1, 21.09.20).

Trots flera olika svar så känner sig alla sex elever trygga i skolans lokaler och alla gillar att komma till skolan.

Eleverna nämner vidare om deras upplevelse. Att fritidshemslärare inte alltid hjälper till vid konflikter. Eleverna var dock oense i frågan eftersom vissa ändå var nöjda trots allt.

Elev X-3 som var missnöjd uttryckte sig så här

De säger alltid till mig bara att sluta (Elev X-3, 21.09.20).

Medan Elev X-4 inte delade samma åsikt och berömmar vuxna

Lärare hjälper alltid till mig (Elev X-4, 21.09.20).

Elever berättade också att oftast blir de kallade för dåliga saker som "dum, idiot etcetera" men att de själva inte brukar säga dåliga ord till andra.

En elev säger alltid dumma saker till mig, jag blir jätteledsen (Elev X-5, 21.09.20).

Denna intervju var givande för denna undersökning då det visades tydliga skillnader mellan de intervjuade skolor.

Sammanfattningsvis visar respektive skolors resultat om att i skola Y känner eleverna till ordet mobbning men hade svårigheter i att kunna förklara. Ordet Olweus tyckte eleverna var bekant för dem men var de osäkra vad det riktigt var. Eleverna i skola Y nämner om trivsel i skolan och i klassen men att det förekommer otrygga platser runt om i skolan som de helst vill undvika. Alla elever erkänner att de har varit elaka mot andra elever i konflikter, men det skyller de på lärarnas frånvaro vid situationen. Därför menar eleverna att fritidshems lärarnas närvaro, delaktighet och engagemang kan vara avgörande i förebyggande arbete mot

mobbing. I skola X kände några elever till ordet mobbing och kunde ge ett enkelt exempel medan majoriteten av eleverna hade svårt att uttrycka sig verbalt och förstå sammanhanget. Trots detta känner eleverna sig trygga i skolan men att det finns platser som är obehagliga. Eleverna hade delade åsikter om lärarnas delaktighet men att de alla höll med om att lärarna måste vara synliga, närvarande och engagerade för att kunna stoppa mobbing.

Avslutande diskussion

Syftet i denna studie var att undersöka hur fritidshemslärare arbetar förebyggande mot mobbing och kränkningar i sina verksamheter. Vi jämförde två olika skolornas förebyggande arbete mot kränkning och mobbing, den ena med en likabehandlingsplan mot mobbing och kränkande behandling och den andra med en Olweus antimobbingsprogram. Vi ville undersöka i vilken utsträckning och på vilket sätt detta påverkar fritidshems lärarnas arbete gentemot mobbing och kränkande handling som finns i respektive skolor. Undersökningen belyses på olika sätt genom att intervjua både fritidshemslärare, elever och respektive skolors rektorer. Detta gjordes för att få en bättre förståelse och en bredare perspektiv för undersökningen.

Vi utgick ifrån det sociokulturella perspektivet i denna studie och Vygotskijs tankar om kommunikation. Med hjälp av Vygotskijs hypoteser har vi kunnat analysera våra intervjuer där det bland annat nämns om att lärarnas delaktighet, engagemang och kunskap är avgörande i arbete mot mobbing och all annan kränkande behandling.

Resultatet visade att fritidshems lärarnas engagemang, närvaro och delaktighet kan vara avgörande i förebyggande arbete mot mobbing.

Utifrån studiens frågeställningar kan man konstatera att det förekommer faktorer som kan vara avgörande i syfte om att arbeta förebyggande och minska mobbing och alla annan kränkande behandling utifrån fritidshemslärarnas arbete. Som tidigare nämnt använder sig båda skolorna av Olweus definition av mobbing Trots att respektive skolorna arbetar olika i sina verksamheter så borde synsättet vara lika. Likabehandlingsplanen innehåller rutiner och åtgärder mot kränkande behandling. Nolltolerans mot mobbing ska gälla oavsett och det är viktigt att ha samsyn med all personal som arbetar inom skolan. Alla intervjuade respondenter var överens om att förebyggning och minskning av mobbing vilar på fritidshemslärare delaktighet, närvaro och engagemang.

Rektorn i skolan X nämner att demokratin är grunden för organisationen samt tillvägagångssättet för hur likabehandlingsplanen ska förankras i verksamheten och att trygghetsteamet arbetar i förebyggande syftet. Skola Y's rektor lyfter fram Olweus antimobbingsprogrammet i verksamheten utifrån förebyggande syfte mot mobbning samt påpekar att det finns viktiga element som måste följas.

Resultat av intervjun med fritidshem lärare från respektive skola visar att alla som arbetar inom skolan behöver ha koll och vara insatta i skolans förebyggande arbete mot mobbning. Olweus handlar inte om endagskurs, utan det är en pågående process som präglar hela skolans verksamhet, varje dag. I skola X visade undersökningen att det förebyggande arbetet mot mobbning som verksamheten driver, vilar på pedagogernas axlar. Deras likabehandlingsplan har rutiner kring hur förebyggande arbetet ska förankras inom skolverksamheten, allt från elevnivån till organisationsnivå. Inblicken som intervjun gav till denna undersökning var att pedagogerna slarvar och att det inte alltid förankras med eleverna. Därför är det viktigt att se en del av detta arbete i att motverka och främja mobbningen är att se det i en process, att det ständigt behöver upprätthållas, underhållas och därmed förebyggs i syfte om att motverka mobbningen (Lago & Elvstrand, 2021, s. 187). Elevernas resultat från respektive skolor visade att i skola Y känner eleverna till ordet mobbning men hade svårigheter i att kunna förklara dess innebörd. Eleverna tyckte att ordet Olweus lät bekant för dem men de var inte helt säkra. Eleverna nämner även att det förekommer otrygga platser runt om i skolan som de helst vill undvika.

Alla elever nämner att de har varit elaka mot andra elever i konflikter, men det förklarar dem med lärarnas frånvaro vid situationen. Därför menar eleverna att fritidshems lärarnas närvaro, delaktighet och engagemang kan vara avgörande i förebyggande arbete mot mobbning.

I skola X kände några elever till ordet mobbning och kunde ge ett enkelt exempel medan majoriteten av eleverna hade svårt att uttrycka sig verbalt och förstå sammanhanget. Trots detta känner eleverna sig trygga i skolan men att det finns platser som är obehagliga. Eleverna hade delade åsikter om lärarnas delaktighet men att de alla höll med om att lärarna måste vara synliga, närvarande och engagerade för att kunna stoppa mobbning.

Undersökningen utifrån skolan med antimobbingsprogrammen visar att fast fritidshemslärarna är Olweus medvetna så väljer de aktiviteter eller övningar som bryter mot

Olweus vision utan att märka det. Vissa nämner att de inte har tänkt på det innan. Även om de inte själva planerar aktiviteterna eller övningarna så drar de med sig okunskapen vidare. Samtalsledare i skolan är de som är mest kunniga inom Olweus. De innehar en bredare kunskap. De diskuterar gemensamt och tar fram olika och lämpliga aktiviteter eller övningar för andra lärare i skolan, så att de kan genomföra de obligatoriska klassmöten som måste ske varannan vecka.

Hela Olweus antimobbingsprogrammet baseras på skoltiden och inte under fritidstid, undersökningen har visat att de länder som har Olweus antimobbingsprogram i sina skolor har inte fritidshemsverksamhet som vi i Sverige. Därför är den endast anpassad till skoltiden och inte till fritidsverksamheten. Detta visar att fritidshemslärare inte har Olweus tänk i sina fritidsverksamheter. När Olweus egentligen utgår ifrån en whole school approach bullying prevention. Men fritidshemslärare anser att det tar för lång tid för att hålla i klassmötena, vissa av fritidshemslärare har inget intresse alls för ämnet utan de gör för att de är tvungna. Då går det att tolka det som att fritidshemslärarnas roll kan vara avgörande i arbete mot mobbning, genom att vara engagerad. Även eleverna nämnde om att personalen måste vara delaktiga, engagerade och synliga. Det hjälper inte att bara vara fysisk närvarande. När fritidshemsläraren är delaktig och engagerad i barngruppen då ser fritidshemsläraren på situationerna ur annat perspektiv och därmed har möjlighet att förebygga mobbningen innan den tar fart. Att ha en bra relation till elever genom att vara delaktiga och närvarande kan hjälpa fritidshemslärare i arbete med att förebygga mobbning (Hallberg, 2016, s. 96).

Att visa omtanke till alla elever kan det därmed hjälpa eleverna att utvecklas utifrån Vygotskij proximala utvecklingszon. Via kommunikation kan fritidshemsläraren skapa en trygg relation med eleverna. Ju bättre relation med eleverna desto bättre lär de känna eleverna. Fritidshemslärare dessutom bör ta elevers inbjudan på allvar när elever bjuder in till lek. Genom lek och i samspel kan barnet därmed utvecklas i socialt sammanhang (Vygotskij ref. i Strandberg, 2014, s. 69–70). Vygotskij menade att kommunikation är det viktigaste redskapet i utvecklingsfasen och utan den kan språket och tänkande hamna efter i utvecklingen (Vygotskij, 2001, s. 133).

Även Friendsrapporten nämner vikten om att det är önskvärt att ha en god relationen med elever för att skapa en tillit mellan sig. Vid en konversation vara tillmötesgående när eleverna berättar om deras svårigheter och att ta det på fullaste allvar (Friendsrapporten, 2021, s. 30).

De nämner även vikten om att förstå hur och varför dessa kränkningar kan uppstå och se dessa ur olika perspektiv för att kunna förebygga arbetet mot mobbning (Friendsrapporten, 2021, s. 18). Fritidshemsläraren måste ha kännedom om hur mobbningen kan uppstå utifrån olika situationer och därmed inneha kunskaper om att exkluderingar och uteslutningar kan ske i fritidshemsverksamheterna. Detta görs genom att kartlägga fritidshemsverksamheten i förebyggande syfte (Lago & Elvstrand, 2021, s. 181).

Sammanfattningsvis kan man säga genom att se över sin egen verksamhet kan man faktiskt förhindra och därmed stoppa mobbningens uppkomst. Friendsrapporten (2021) nämner om riskfaktorer. Genom att se över ens verksamhets riskfaktorer kan man minska utsattheten bland eleverna, att ta reda på om kränkningens eller mobbningens bakomliggande faktorer till hur och varför det uppstår. När dessa olika åtgärder och synsätt finns i ens verksamhet kan mobbnings effekter utifrån psykiska ohälsa minska och anses inte vara lika allvarliga för barn och unga (s. 18–19).

Vidare forskning

Vår undersökning baseras på ett fåtal intervjupersoner, därav kan man inte dra ett övergripande summering. Det vi däremot kan summera är att fritidshemslärarnas engagemang, närvaro, delaktighet och kunskaper är betydelsefulla i arbete mot mobbning. En vidare forskning skulle därmed kunna behandla flera fritidshemslärares perspektiv i flera olika skolor i hopp om att få förståelse om hur skolorna arbetar förebyggande mot mobbning och kränkningar i sina verksamheter.

Referenslista

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber.

Burman, Anders (2014). *Pedagogikens idéhistoria: uppfostringsidéer och bildningsideal under 2500 år*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Bjereld, Ulf, Demker, Marie & Hinnfors, Jonas (2018). *Varför vetenskap? om vikten av problem och teori i forskningsprocessen*. Johanneshov: TPB.

Claesson, Silwa (2007). *Spår av teorier i praktiken: några skolexempel*. (2., [utökade] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Corsaro, W. A. (2000) *Early childhood education, children's peer cultures, and the future of childhood*, *European Early Childhood Education Research Journal*, 8:2, 89-102, DOI: 10.1080/13502930085208591

Dunkel, Elza (2018). *Vad gör unga på nätet?* 2. Uppl. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Frånberg, M, G. & Wrethander, M. (2011). *Mobbning en social konstruktion?* Lund: Studentlitteratur.

Friendsrapporten 2021. (2020). [Solna]: Friends.

Hwang, P. & Nilsson, B. (2011). *Utvecklingspsykologi*. (3., rev. utg.) Stockholm: Natur och kultur.

Hallberg, U (2016). *Mobbning i skolan: varför och vad gör vi?* 1. Uppe. edn, Lund: Studentlitteratur.

Kroksmark, Tomas (red.) (2011). *Den tidlösa pedagogiken*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, Anna (2008) *Mobbnings begreppets uppkomst och förhistoria. Ett begrepp historisk analys*, "Pedagogisk Forskning i Sverige 2008 årg 13 nr 1 s 19–36 issn 1401–6788"

Lago, Lina & Elvstrand, Helene (2021). *Sociala relationer i fritidshem*. Första utgåvan Stockholm: Natur & Kultur.

Nationalencyklopedin, kränka. <http://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/kränka> (hämtad 2021-09-30).

Olweus, Dan (1973). *Hackkycklingar och översittare: forskning om skolmobbning*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Olweus, Dan (1992). *Mobbning i skolan: vad vi vet och vad vi kan göra*. 2., [utök.] uppl. Stockholm: Liber.

Patel, Runa & Davidson, Bo (2019). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2009) *På tal om mobbning - och det som görs*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2002). *Skolan – en arena för mobbning: en forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2006). *Allmänna råd och kommentarer För arbetet med att främja likabehandling och för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling*. Stockholm: Skolverket.

Stockholm: Skolverket Tillgänglig på Internet:

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a655db6/1553959200572/pdf1646.pdf>

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2019. Sjätte upplagan (2019). [Stockholm]: Skolverket Tillgänglig på Internet:

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2019/laroplan-for-grundskolan-forskoleklassen-och-fritidshemmet-reviderad-2019>

SFS 2010:800. *Skollag*.

SFS 2008:567. *Diskrimineringslagen*.

Säljö, R. (2014) *Den lärande människan: - teoretiska traditioner*. I Lundgren, U.P.,

Säljö, R. & Liberg, C. (red.) (2014). *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*. (3., [rev. och uppdaterade] utg.) (s.251–309) Stockholm: Natur & kultur.

Strandberg, L. (2014). *Vygotskij, barnen och jag pedagogisk inspiration*. Johanneshov: MTM.

Thornberg, R (2020). *Det sociala livet i skolan: Socialpsykologiska perspektiv*. Stockholm. Liber.

Vygotskij, Lev Semenovič (2001). *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos.

Öhman, Margareta (2011). *Det viktigaste är att få leka*. Stockholm: Liber.

Bilaga 1 - Formulär för samtycke till deltagande i studien

Denna studie handlar om mobbning, om hur fritidshemlärarna arbetar för att förebygga och förhindra mobbning och all annan kränkande behandling som kan uppstå under fritidshemmet.

Vi är studenter på fritidshemutbildningen vid Södertörns högskola. Sista terminen på utbildningen skriver vi ett examensarbete som omfattar en mindre undersökning som är relevant för fritidshemmets praktik och vårt kommande yrke som grundlärare mot fritidshem. För att samla in material till studien skulle vi gärna vilja besöka skolan mellan den 12–18 sept 2021. Vi skulle då vilja intervjua en grupp elever och kommer då föra anteckningar från intervjun. Genomförandet av uppsatsen är reglerat av etiska riktlinjer som rör tystnadsplikt och anonymisering. Detta betyder att barnets, familjens, personalens och verksamhetens identitet inte får avslöjas. Det insamlade materialet avidentifieras och inga register med personuppgifter kommer att upprättas. Materialet kommer inte att användas i något annat sammanhang utan bara i det egna analysarbetet. Den färdiga uppsatsen kommer sedan att publiceras digitalt genom publikationsdatabasen DiVA.

Med detta brev vill vi be om ert medgivande för ert barns deltagande i studien. All medverkan i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst, även efter att materialinsamlingen har påbörjats. Om ni samtycker till studien fyller ni i bifogat formulär. I sådant fall kommer även barnen att bli åldersadekvat informerade om studien och de ges då också möjlighet att besluta om sitt eget deltagande.

Kontakta gärna oss eller vår handledare för ytterligare information!

Vänliga hälsningar

XXX

Och

YYY

Formulär för samtycke till deltagande i studie.

Jag/vi **samtycker** till att mitt/vårt barn deltar i studien.

Barnets namn:

Vårdnadshavares namnunderskrift/er.....

Formuläret återlämnas till [ange vem de ska lämna formuläret till] senast den [datum]. Om du/ni inte samtycker till att medverka i studien så bortse från detta brev.

Bilaga 2 - Elevintervjuer

1: Känner du till ordet kränkning/mobbning, Olweus?

2: Känner du dig orolig för att komma till skolan och att gå ut på rast? Trivsel i skolan/fritidshem, Tycker du om skolan och fritids, Otrygga/trygga platser på skolans område både inne och ute?

3: Vad tycker du om rasterna och rastaktiviteterna som erbjuds varje vecka? Vad brukar ni göra på rasterna? Får alla vara med och leka? Finns det bra saker att göra på rasterna och på fritidstid?

4: Brukar ni säga till en vuxen vid bråk? Brukar dem då hjälpa till?

5: Förekommer det mobbning under skoltid/fritidstid? Vad tycker du att man ska göra om man ser någon bli mobbad, Brukar ni prata om mobbning i klassen? Hur kan man förhindra/minska mobbning?

6: Bråkar du med någon under rasterna? Är det någon som bråkar med dig?

7: Blir du kallad för dumma saker på rasterna? Kallar du andra för dumma saker?

8: Finns det tillräckligt med vuxna ute om du skulle behöva hjälp, Är det viktigt att personalen bryr sig om en?

9: Blir du kränkt/mobbad av någon under din skoldag? Kränker/mobbar du någon i skolan?

Bilaga 3 - Personalintervju

1. Berätta om Olweus/likabehandlingsplan
2. Vad är mobbning/kränkning
3. Känner du till Olweus enkäterna, vad är dess syfte
4. Hur stort problem anser du att mobbning är på denna skola?
5. Vad krävs det för att arbeta det som krävs av Olweus utifrån all personal? Ska man ha en viss egenskap och personlighet?
6. Hur arbetar du enligt Olweus? Brukar du ha aktiviteter som inkluderar Olweus vision? Hur fungerar de, vad har det gett för resultat?
9. Vid händelse vad brukar du göra? Händelseförlopp?
10. Känner du till om det finns det avvägningar inom Olweus som man inte bör göra enligt Olweus (klassmöten – aktiviteter)
11. Vilka faktorer som kan vara avgörande för att kunna nå ut till alla elever och all personal som arbetar i en skola i syfte om att arbeta med att förebygga och minska mobbning och alla annan kränkande behandling samtidigt främja för elevernas bästa.
12. Var går gränsen för vad som ska betraktas som mobbning och all annan kränkande behandling?
13. Hur jobbar ni mot mobbning under fritidshemmet?

